

Archief Philip Staal

**HET JOODSE
OORLOGSPLEEGKIND**

Mr REINE FRIEDMAN-VAN DER HEIDE

HET JOODSE OORLOGSPLEEGKIND

Mr REINE FRIEDMAN-VAN DER HEIDE

Deze verhandeling is geschreven op verzoek van de Contact Commissie der Joodse Coördinatie Commissies

Niet in de handel
November 1946

INLEIDING.

Wanneer wij willen trachten, een overzicht te geven van de tegenwoordige stand van het probleem der oorlogspleegkinderen, moeten wij één opmerking vooraf maken ten aanzien van het oorlogspleegkind zelf, van zijn belang, van zijn geluk. Dat is deze: er is veel geschreven over het belang dezer ongelukkige kinderen in verband met een mogelijke overplaatsing, in verband ook met hun geluk. En velen, die hier over schreven, vergaten daarbij, dat wij hier te doen hebben met wat wij zoeven noemden — bewust noemden — een groep ongelukkige kinderen, ongelukkig door geen ander toedoen dan dat van den bezetter, van den vijand van Nederland, die bovenal, reeds jaren vóórdat hij door de inval in ons land werd tot vijand van Nederland, was: de vijand der Joden. Door die daad van den bezetter tegen de Joden, tegen ieder Joods gezin, zijn de kinderen, die de gruwelen hebben overleefd, waaraan hun ouders ten offer zijn gevallen, geworden tot beroofde kinderen. Eens zullen deze kinderen dit weten, dit moeten vernemen, — voor zover zij niet reeds oud genoeg waren, om zich het gebeurde te herinneren. De misdaad van den bezetter tegen de Joden maakte het overlevende Joodse kind tot een minder gelukkig kind, dan de hem omringende kinderen, tot een kind, dat mist de gewone kring om zich heen. Er zijn in de maatschappij vele groepen van dergelijke kinderen: kinderen van gescheiden ouders, wezen en halfwezen, kinderen, wier ouders zijn ontheven van of ontzet uit de ouderlijke macht. Kinderen uit gebroken gezinnen, heet dat in de kinderbescherming. En het is een veel verbreide theorie, dat kinderen uit gebroken gezinnen slechtere levenskansen hebben dan kinderen uit complete families, dat zij méér kans hebben op onmaatschappelijkheid, op psychische moeilijkheden. Welnu, de Joodse oorlogspleegkinderen zijn — wij herhalen: door geen ander feit dan door het wegvoeren en vermoorden hunner ouders — geworden tot kinderen uit „gebroken gezinnen”. Men zal goed doen, zich van deze trieste waarheid diep te doordringen bij het zoeken naar de maatregelen, die nodig zullen zijn, om in de opvoeding dezer kinderen te voorzien.

Wanneer wij spreken over het probleem der oorlogspleegkinderen, zeggen wij daarmee te gelijker tijd: de strijd om de Joodse oorlogswezen. En in deze strijd worden nog al eens argumenten gebezigd — wij komen daarop hieronder terug —

die met het collectieve ongeluk van het gebroken gezin geen rekening houden, die daarmee verantwoordelijkheden voor kinderleed leggen dáár, waar zij niet behoren.

Thans, het probleem van gans andere kant aanvattend, een tweede opmerking vooraf: de plaats in dit ganse probleem van de Joodse gemeenschap. Er is van Joodse zijde gesproken over rechten en plichten ten aanzien van deze kinderen van de Joden in Nederland. En dan is daar tegen aangevoerd: gij, Joodse gemeenschap, hebt geen „recht op teruggave der kinderen”, want zulk een recht hebben naar Nederlands recht alleen de ouders (zie b.v. mejuffrouw dr. Lekkerkerker in het „Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid”, no. 7 van October 1946, pagina 227). Het zij iedereen toegegeven, dat wij naar een precedent voor hetgeen den Joden is geschied, en dús wat hun rechten zijn na afloop van de catastrofe, althans in de Nederlandse geschiedenis tevergeefs zoeken. Wij komen er dus niet met een opmerking als „teruggave van kinderen aan de Joden”, want wij zullen, wat Nederlands recht ten deze is, nog moeten vinden. Daarbij zal men moeten uitgaan van de bekende feiten, en die zal men moeten hanteren, zoals men ze zou hanteren bij iedere andere groep van de bevolking. En hierbij dient men zich te laten leiden door de aanknopingspunten, die het Nederlandse recht geeft.

Hoofdstuk I.

Historisch overzicht.

Reeds in Februari 1945 ontstond in feite het tegenwoordige O.P.K.-besluit. Op 14 Februari 1945 boden de „samenwerkende ondergrondse groepen” den Minister van Justitie te Londen een ontwerp daartoe aan. Slechts op enkele detailpunten gewijzigd, aanvaardde de regering dit concept; het werd het K.B. no. F 137 van 13 Augustus 1945. Tevoren — d.w.z. voordat het voormelde K.B. het Staatsblad bereikte — hadden vertegenwoordigers van de Joodse gemeenschap zich tot de ministeries van Binnenlandse Zaken; Justitie; Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en Sociale Zaken gewend, teneinde de wensen van deze gemeenschap ten opzichte van de Joodse oorlogspleegkinderen kenbaar te maken, en wel bij brief van 8 Mei 1945 (hierachter onder de bijlagen opgenomen). Hierin reeds zetten de vertegenwoordigers der Joden in Nederland het standpunt uiteen, dat zij nadien nog vele malen zouden herhalen: enerzijds met dankbare erkenning van de grote opofferingen, die de ondergrondse werkers zich hebben willen getroosten voor deze Joodse kinderen, anderszijds met een beroep op de ten deze bestaande tradities in het Nederlandse familierecht, verzocht de Joodse Coördinatie Commissie voor het Bevrijde Nederlandse Gebied te Eindhoven, deze kinderen thans weer toe te vertrouwen aan de kringen dergenen, waaruit zij afkomstig zijn, opdat deze kringen hun opvoeding kunnen leiden op de wijze, zoals het belang van deze kinderen vereist.

Enigen van deze vertegenwoordigers der Joodse gemeenschap mochten vervolgens in Juli 1945 besprekingen ten Departemente van Justitie voeren, bij welke gelegenheid de secretaris-generaal, mr. J. C. Tenkink, toezegde, dat het bij een interpretatie van het K.B., die de betrokkenen niet zou blijken te bevredigen, mogelijk zou zijn, hetzelfde door aanvulling of toelichting nader te preciseren. Het bleek al spoedig, dat inderdaad de interpretatie van het K.B., dat met andere woorden de practijk van de toepassing van dit besluit, een deel der betrokkenen — met name de gezamenlijke Joodse instanties — niet slechts „niet bevredigde”, maar zelfs in hoge mate teleur stelde. Deze teleurstelling vond en vindt nog haar grond hierin, dat aan de Joodse bevolkingsgroep de zorg voor de kinderen

harer leden tot dusverre is onthouden, dat deze groep als onderdeel van de Nederlandse bevolking daardoor naar haar gevoel — en naar de mening van verschillende vooraanstaande niet-Joodse Nederlanders — onrecht is en wordt aangedaan. Deze teleurstelling wordt te dieper naarmate de tijd voortschrijdt en de situatie voor de Joodse groep ten deze niet beter doch slechter wordt. Ter toelichting hiervan slechts enkele hoofdpunten. Zoals gezegd: In Mei 1945 kreeg de Joodse Coördinatie Commissie te Eindhoven kennis van het voornemen der regering, bij K.B. een reeks voorschriften te geven ten aanzien van de — in overgrote meerderheid Joodse — oorlogspleegkinderen. In de inhoud van dit voor de Joden zo belangrijke Koninklijke Besluit is de Joodse bevolkingsgroep niet gekend. Dit beschouwde de regering van destijds zelf als een nadeel, zie de opmerking van den Minister van Justitie, Mr. Kolfschoten, in zijn brief van 16 Maart 1946 aan de Contact Commissie der Joodse Coördinatie Commissies in Nederland, waarin Zijne Excellentie herinnerde aan de bespreking in September of October 1945 ten Departemente gevoerd: „De heer Scheltema heeft er toen op gewezen, dat tengevolge van de loop der omstandigheden met de Contact Commissie der Joodse Coördinatie Commissies niet zo regelmatig overleg was gepleegd, als in de normale tijd zou hebben kunnen plaats vinden....”

Op zichzelf dus een betreurenswaardige gang van zaken: aangaande de Joodse oorlogspleegkinderen komt een Koninklijk Besluit tot stand op 13 Augustus 1945, zonder medewerking van de Joden in Nederland. Op 13 Augustus 1945: dus meer dan vier maanden na de bevrijding van het gehele land. Zoals echter ook reeds hierboven aangestipt: de secretaris-generaal van het Departement van Justitie begrijpt de bezwaren, die zulks voor deze hierbij zo nauw betrokken bevolkingsgroep kan meebrengen, en zegt aanvulling of nadere precisering van het Besluit toe, (zie hierboven en zie ook de brief van 29 April 1946 van de samenwerkende Joodse organisaties aan den Minister van Justitie, waarop hieronder nog wordt teruggekomen).

Intussen had op 11 Juni '45 een bespreking ten Departemente van Justitie plaats gehad, naar aanleiding waarvan de Joodse Coördinatie Commissie voor het Bevrijde Nederlandse Gebied op 13 Juli daaraanvolgende een voordracht bij den Minister van Justitie indiende, bevattende vijftien namen van personen, die naar haar mening in aanmerking kwamen voor de functie van lid der Commissie voor Oorlogspleegkinderen. De commissie werd vervolgens benoemd en geïnstalleerd; oorspronkelijk telde zij 25 leden, waarvan tien Joodse leden. Van deze laatsten kunnen echter naar het oordeel van de gezamenlijke Joodse organisaties slechts zeven als hun vertegenwoordigers gelden. De aldus samengestelde commissie ging aan het werk; er werd

een bureau ingesteld te Amsterdam, dat de gevallen die in de commissie-vergaderingen moesten worden behandeld, voorbereidde. De dagelijkse leiding van dit bureau wordt gevormd door personen, uit de illegaliteit afkomstig, die nog tijdens de bezetting het K.B.F. 137 mede hadden voorbereid. Inmiddels was op 30 Augustus 1945 de Stichting „Le-Ezrath Ha-Jeled” (Het Kind ter Hulpe) opgericht, die zich ten doel stelde, zich te belasten met de duurzame verzorging, opvoeding en behartiging van de belangen van en samenhangende met de voogdij van die Joodse kinderen, die volgens het desbetreffende Koninklijke Besluit als oorlogspleegkinderen worden beschouwd. Aan het bureau dezer Stichting vervoegden zich die rechtzoekenden onder de Joodse bevolking, die inlichtingen, advies en bijstand zochten in zaken oorlogspleegkinderen betreffende. Evenwel ook bij de plaatselijke Joodse Coördinatie Commissies en bij de kerkgenootschappen vervoegden zich — om een veelomstreden woord uit het K.B.F. 137 te bezigen — „belanghebbenden” bij de zorg voor deze kinderen: familieleden, vrienden der vermiste ouders, burens enz. Uit deze bezoeken, uit de verzoeken om bemiddeling en advies, en uit de door velen van deze bezoekers geuite klachten bleek, dat er in Joodse kring in Nederland vele grieven bestonden met betrekking tot de zorg voor oorlogspleegkinderen. En de Joodse instanties, bij welke de Joodse burgers van Nederland met bepaalde klachten kwamen, konden niets doen, want hun was elke invloed ten deze ontzegd. Zoals hierboven vermeld: de Commissie voor Oorlogspleegkinderen was aan het werk gegaan; en na enige vergaderingen bleken de op voordracht van de Joodse organisaties benoemde leden van mening te zijn, dat aan de rechten van de Joden door de gevolgde werkwijze, maar vooral door de samenstelling van de Commissie zelf, werd te kort gedaan. Immers door de permanente minderheid van de Joden in deze commissie was het regel, dat over specifiek Joodse onderwerpen beslissingen werden genomen door een meerderheid van niet-Joden. Ten aanzien van Joods-kerkelijke aangelegenheden, van de betekenis van bepaalde Joods-religieuze gebruiken, zijn hierdoor beslissingen genomen door een in meerderheid niet-Joodse commissie, tegen de opvattingen der overgrote meerderheid der Joodse commissieleden in. En dit zijn geen toevallige beslissingen, waarvan er een enkele zou zijn aan te wijzen, maar zij zijn het gevolg van de samenstelling der Commissie. Dit nu is een toestand, die ten aanzien van geen andere kerkelijke gemeenschap in Nederland zou worden geduld. Het is dit feit, dat het rechtsgevoel van de Joden in Nederland krenkt, dat hen heeft genoopt, zich telkens weer tot de Regering te wenden, zonder dat in dit opzicht een bevredigende oplossing is bereikt. Het zou in het Nederland van 1939 zo min als in dat van 1945 denkbaar zijn, dat een in

meerderheid uit niet-Katholieken bestaande commissie zich uitsprak over de vraag wat de betekenis is van de sacramenten: het doopsel, de biecht, het huwelijk, enz. Maar het wordt in dit zelfde van oudsher verdraagzame Nederland wél toegelaten, dat een gezelschap van in overgrote meerderheid niet-Joden uitmaakt, welke betekenis moet worden gehecht aan het lidmaatschap van één der Joodse kerkgenootschappen, aan het Joods kerkelijk huwelijk, ja zelfs aan de besnijdenis. In Nederland heerst — heerste tot 10 Mei 1940 — ten aanzien van de kerkgenootschappen autonomie in eigen kring. Dit gold voor alle kerkgenootschappen; ten aanzien van de Joodse kerkgenootschappen is dit recht na de bevrijding in Nederland — naar de beslissingen der Commissie voor Oorlogspleegkinderen leren — nog niet hersteld. Men zal ons toegeven, dat het zeer gematigd is uitgedrukt, wanneer wij deze toestand onbevredigend noemen voor de Joodse gemeenschap. En men zal het misschien begrijpen, dat diegenen onder de Joodse burgers van dit land, die rechtsherstel — ten opzichte van ideële meer nog dan materiële zaken — hadden verwacht, bitter zijn teleurgesteld. Deze onbevredigdheid en deze teleurstelling brachten de vertegenwoordigers der gezamenlijke Joodse instanties er toe, zich vele malen tot de regering — de tegenwoordige zowel als de vorige — te wenden met verzoek, verbetering te brengen in deze situatie. Deze démarches hadden het resultaat, dat de Minister van Justitie verzocht om een aantal namen van personen, met wie, naar het oordeel der Joodse organisaties, de Commissie voor Oorlogspleegkinderen zou kunnen worden uitgebreid. De Joodse organisaties stelden bij hun hierboven reeds aangehaalde brief van 29 April 1946 vier personen, afkomstig uit even zo vele verschillende, en geenszins „extreme”, richtingen in het Jodendom, voor, echter daaraan het verzoek verbindende, tevens de taak der Commissie voor Oorlogspleegkinderen op juiste wijze af te bakenen. Over de verdere geschiedenis ten deze hieronder nader.

Overigens waren de resultaten van alle pogingen der Joodse organisaties, om tot een oplossing van het vraagstuk te komen, voor hen volkomen negatief. Bij schrijven van 16 Maart 1946 deed Minister Kolfshoten de Contact Commissie der Joodse Coördinatie Commissies in Nederland in antwoord op haar brief aan dezen bewindsman van 20 Februari 1946 weten, dat de zorg voor oorlogspleegkinderen zijns inziens bij de Commissie voor Oorlogspleegkinderen moet blijven, die „zich” — zo meent de Minister — „met voortvarendheid en met een loyaal begrip voor de onderscheiden opvattingen van haar taak kwijt”.... „Een voorstel tot wetswijziging op dit gebied is”, — aldus de Minister — „niet van mij te verwachten.”

Hiermee had de Minister dus reeds in afwijzende zin stelling

genomen ten aanzien van een mogelijke aanvulling van het K.B., door den secretaris-generaal mr. J. C. Tenkink in Juli 1945 bij onbevredigdheid der betrokkenen in het vooruitzicht gesteld.

Evenwel: er bleef nog de mogelijkheid van „nadere precisering van het K.B.” door een ministeriële toelichting. Een „nadere precisering” kwam..... echter niet van den Minister, maar: van een ambtenaar, namelijk den directeur van het Bureau van de Commissie voor Oorlogspleegkinderen. Alvorens wij deze „nadere precisering” behandelen, moeten wij even terug gaan naar de geschiedenis der Commissie zelf.

In de loop van de winter 1945/1946 was, op grond van de hierboven weergegeven hoofdgrief, bij de Joodse leden der Commissie ernstige twijfel gerezen aan de mogelijkheid, de verantwoordelijkheid voor het werk der Commissie mede te blijven dragen. In de loop der ten Departemente gevoerde besprekingen schenen echter enige verheldering in de toestand en dieper begrip voor de inzichten der Joodse groeperingen te ontstaan; de mogelijkheid van beperking der taak van O.P.K. vormde een punt van bespreking, en als gevolg daarvan schreven de gezamenlijke Joodse organisaties hun hierboven reeds enige malen genoemde brief aan den Minister van Justitie, verzoekende zoals gezegd: afbakening van die taak en aanvulling van de Commissie met vier leden ter versterking van de Joodse invloed. Op 6 Juni 1946 bereikt de Joodse Coördinatie Commissie een missive van den Minister van Justitie meldende, dat de vier voorgedragen personen tot lid der Commissie zouden worden benoemd en dat daarbij „tevens tot een voorziening in enige vacatures en tot benoeming van enige andere leden zou worden overgegaan”. Van een verhoudingsgewijze versterking van het door de Joodse organisaties in de Commissie voorgedragen element was hierdoor geen sprake meer. De vier toegevoegde leden namen zitting, maar reeds ter eerste vergadering, waarop zij aanwezig waren, bleek verdere samenwerking onmogelijk. Elf Joodse leden dienden hun ontslag-aanvraag in onder mededeling aan den Minister, dat zij gaarne dit besluit in een audiëntie zouden toelichten. Deze ontslag-aanvraag werd verzonden op 17 Juli 1946. Nog voordat de Minister de uitgetreden had ontvangen — deze audiëntie werd op 14 Augustus vastgesteld — kwam er een „nadere precisering” van het O.P.K.-besluit, in de vorm van een circulaire, uitgaande van het Bureau der Commissie voor Oorlogspleegkinderen, ondertekend door den directeur van dit bureau, tevens lid van de Commissie, en gezonden aan alle pleegouders van Joodse oorlogspleegkinderen. Deze circulaire luidde als volgt:

„Het is U bekend, dat het bovengenoemde oorlogspleegkind bij Koninklijk Besluit van 13 Augustus 1945 (Staatsblad F 137) is toevertrouwd aan de zorgen van de Commissie voor Oorlogspleegkinderen, welke ressorteert onder het Ministerie van Justitie. De Commissie voor Oorlogspleegkinderen is de enige instelling, die officieel zeggenschap over de oorlogspleegkinderen heeft. Alleen tegenover haar en haar vertegenwoordigers is men tot het geven van inlichtingen verplicht (art. 13 van genoemd Besluit) en slechts aan aanwijzingen door of namens de Commissie gegeven, behoeft men zich te houden. Het is derhalve geenszins noodzakelijk — en in vele gevallen zelfs in hoge mate ongewenst — dat U aan andere instellingen of particulieren gegevens over Uw pleegkind verstrekt, tenzij U dit bij uitzondering en uitdrukkelijk door de Commissie voor oorlogspleegkinderen wordt gevraagd. Ik doe U dit weten, omdat het mij bekend is, dat op vrij grote schaal door particulieren, alsook door afgevaardigden van Joodse verenigingen, bezoeken aan de pleegouders van Joodse oorlogspleegkinderen worden gebracht. Hierbij wordt vaak de indruk gewekt, dat men optreedt namens een officieel orgaan, terwijl dit uitdrukkelijk niet het geval is. Verwarring en verontrusting zowel bij het kind als bij de pleegouders zijn hiervan de onaangename gevolgen. In verband hiermede dring ik er bij U op aan, onze vertegenwoordigers steeds te vragen naar hun legitimatiebewijs met opschrift „Departement van Justitie”, voorzien van een pasfoto en stempel en door mij ondertekend. In geval van twijfel wordt men verzocht, het Bureau voor Oorlogspleegkinderen te Amsterdam op te bellen (telefoon 98551). Wellicht ten overvloede wijs ik U er op, dat U uw pleegkind in geen geval aan anderen moogt afstaan dan na schriftelijke machtiging van mijn Bureau. Dit geldt ook voor vacaties en dergelijke”.

De Joodse organisaties hebben tegen deze circulaire schriftelijk zowel als telegrafisch bij den Minister van Justitie geprotesteerd, met verzoek de intrekking daarvan te bevorderen. Wij gaan hier niet in op de daarin gelegen discriminatie tegen de Joden, noch op de den Joden aangedane belediging; immers: ook al is de circulaire de tekst in zoverre correct, dat zij, in de eerste alinea althans, spreekt van het niet verstrekken van inlichtingen aan „andere instellingen of particulieren” zonder nadere aanduiding, in wezen is duidelijk, dat deze circulaire bedoeld was tegen Joden, tegen Joods bezoek..... zodat dan ook niet-Joden, wier bezoek aan oorlogspleegkinderen op

grond van dit geschrift werd geweigerd, hogelijk verontwaardigd waren, want voor (leest tegen) hen was de circulaire toch niet bedoeld. Van belang is vooral, dat de directeur van het Bureau der Commissie voor oorlogspleegkinderen hier eigenmachtig een uitleg geeft aan het Besluit O.P.K., die nergens uit de tekst van dit Besluit volgt; dat deze eigenmachtige „precisering” van het Besluit de bewegingsvrijheid der kinderen beknot, zoals stellig nooit in de bedoeling kan hebben gelegen van den wetgever van 1945, en het verkeer van de familieleden dezer kinderen met hen belemmert op een wijze, zoals in lijnrechte strijd is met de grondbeginselen van het Nederlandse recht, dat immers juist aan de familie een belangrijke invloed op beslissingen aangaande kinderen toekent. Er is van regeringswege echter niets gedaan, om de circulaire in te trekken; in tegendeel, zij is nog per radio omgeroepen op 6 Augustus '46. Op dit alles hadden wij het oog, toen wij zeiden, dat de situatie voor de Joodse bevolkingsgroep sinds de zomer van 1945 op dit punt er niet beter, maar slechter op is geworden.

Tot zover het principiële geschil, dat het best als volgt kan worden geformuleerd: de in Joodse organisaties van alle schakeringen verenigde Joden van Nederland menen, dat aan de Joodse gemeenschap dezelfde autonomie toekomt als aan iedere andere groepering der bevolking, namelijk dat zij zelf uitmaakt, wie tot haar behoren. De „tegenpartij” meent, dat niet tot de Joodse gemeenschap behorende Nederlanders het recht zouden hebben deze beslissing te nemen, in het bijzonder ten aanzien van vermiste personen, van wie wel zal moeten worden aangenomen, dat zij overleden zijn, en die vóór hun deportatie door een bepaalde daad uiting hadden gegeven aan hun wil, tot een der Joodse kerkgenootschappen te behoren.

Op de juridische mérites van dit punt komen wij hieronder nader terug.

Bezien wij thans de vraag, in hoeverre de gerezen praktische bezwaren van Joodse zijde tegen de gang van zaken ten opzichte van Joodse oorlogspleegkinderen in deze principiële controverse hun oorsprong vinden, dan blijkt, dat dit slechts ten dele het geval is. Om het te concretiseren: de vraag, of een Joods oorlogspleegkind naar de normen van Nederlands familierecht in verband met het Nederlandse recht op de kerkgenootschappen behoort te worden opgevoed in Joods milieu, althans onder verantwoordelijkheid — in laatste instantie dus voogdij — van Joodse personen of instanties, hangt af van de vraag, of de ouders van dit kind door een bepaalde daad hadden te kennen gegeven, tot de Joodse gemeenschap te behoren. Was dit laatste het geval, dan staat naar de hierboven weergegeven opvatting van Joodse zijde het bevestigend antwoord op de in de vorige alinea vervatte vraag vast. In deze gevallen zal in de practijk

een meningsverschil kunnen ontstaan over twee geheel verschillende punten, in de voorlaatste zinsnede reeds aangestipt door de woorden „milieu” en „verantwoordelijkheid”; men kan nog twisten over de vraag, of dit bepaalde kind, om welke reden ook, in niet-Joods milieu moet blijven gedurende korte of lange tijd, terwijl geen meningsverschil bestaat over de vraag, dat de opvoeding van het kind dient te geschieden onder verantwoordelijkheid van een Joodse persoon of instantie. Het is duidelijk, dat de hierboven weergegeven Joodse opvatting in elk geval concludeert tot opvoeding van deze Joodse kinderen onder verantwoordelijkheid van Joden, hetgeen impliceert dat de Joodse centrale kinderbeschermende instantie van geval tot geval beoordeelt, of daarbij tevens een overplaatsing van het kind nodig zal zijn. Het tweede mogelijke geschilpunt is dat omtrent de overplaatsing zelf. Op deze vragen komen wij hieronder terug. Tot zover zijn de zich in de praktijk voordoende geschilpunten dus direct gevolg van de principiële controverse.

Evenwel, er zijn nog verdergaande grieven van de Joodse gemeenschap, die met de principiële controverse niets te doen hebben. Er hebben zich namelijk in de praktijk vele gevallen voorgedaan — en zij doen zich nog voor — waarin het tussen aanhangers en tegenstanders van — laat ons gemakshalve zeggen — het principiële Joodse standpunt in confesso is, dat een „onbestreden” Joods kind uit het niet-Joodse milieu dient te worden overgelaat. Het zal den onbevangen beoordelaar van deze materie niet veel moeite kosten, in deze gevallen te beslissen, aan wien de opvoeding en de plaatsing dezer kinderen zou dienen te worden opgedragen. Dat hier de Joodse kinderbescherming de instantie zij, die zich met deze zorg belast, moet toch ook voor hen, die zich in de principiële controverse aan de zijde der tegenstanders van het Joodse standpunt scharen, buiten kijf zijn. Evenwel, ook in deze aperte gevallen wordt de Joodse gemeenschap als onmondig beschouwd. Ook voor alle zaken, de opvoeding van deze kinderen betreffende, moet zij zich naar thans geldend . . . het woord „recht” wil ons niet uit de pen, onderwerpen aan een bevoogding van een zijde, die zij — souverain als zij naar Nederlands recht in eigen kring zou zijn — niet als bevoegd tot oordelen in deze zaak erkent. Zie hier een bron van grieven van de Joodse gemeenschap, die — het zij nogmaals en met nadruk geconstateerd — met de principiële controverse niets heeft te maken.

Echter: er is meer. Er zijn in de praktijk uiteraard vele gevallen van Joodse kinderen, die na de bevrijding naar Joodse omgeving zijn teruggekeerd, die met goedvinden der officiële instantie — de Commissie voor Oorlogspleegkinderen — thans nog terugkeren of dit in de toekomst zullen doen. Voor zoverre deze kinderen met hun ouders of één van hen zijn herenigd, is de taak

der kinderbescherming uiteraard — uitzonderingsgevallen daargelaten — geëindigd. Voor zoverre dit niet het geval is, is veelal nog kinderbeschermende hulp nodig: controle op pleeggezinnen, raad bij de opvoeding, bemiddeling van overplaatsing vooral in die gevallen, waarin de plaatsing niet als blijvende was bedoeld, hulp bij vertrek van kinderen naar in het buitenland wonende familieleden; tenslotte is er de zorg voor in Joodse inrichtingen of tehuizen ondergebrachte kinderen. Wij herhalen: dit is een andere categorie dan de in de vorige alinea bedoelde kinderen; dit toch zijn Joodse oorlogswezen, die zich thans reeds officialiter onder de hoede van Joodse personen of instanties bevinden. Het zal — vrees voor eentonigheid mag ons niet beletten, de feiten en de bestaande grieven nauwkeurig weer te geven — den onbevangen beoordelaar van deze materie zo mogelijk nog minder moeite kosten dan in de gevallen, in de vorige alinea bedoeld, uit te maken, aan wie de hierboven beschreven kinderbeschermende zorg in deze gevallen behoort te worden opgedragen: aan de instantie, voor de zorg der Joodse Oorlogspleegkinderen door de gezamenlijke Joodse organisaties in Nederland gesticht. Echter: ook dit zo eenvoudig verlangen der Joodse gemeenschap wordt volgens de thans bestaande wettelijke regeling volkomen genegeerd, en dit onrecht, deze groep der Nederlandse bevolking aangedaan, wordt nog geaccentueerd door de, elke wettelijke grondslag missende, „nadere precisering” van het K.B. F 137 door den directeur van het Bureau der Commissie voor Oorlogspleegkinderen op pagina 10 vermeld. Het gevolg hiervan is onder meer, dat de Commissie voor Oorlogspleegkinderen uitmaakt, of een kind in deze of gene Joodse inrichting dient te worden geplaatst, en dat zij zich, om zulk een beslissing te geven, b.v. vermeent te beoordelen, welke van die twee inrichtingen „streng” en welke minder „streng orthodox” is: inmenging in aangelegenheden van zuiver intern kerkelijke aard door een instantie, staande buiten de kerkgenootschappen, die deze inmenging geldt. Wij herhalen de hierboven gestelde — wij geven toe: retorische — vraag: welke andere kerkelijke gemeenschap in Nederland zou zulke inmenging behoeven te dulden? Een retorische vraag, want het antwoord staat bij voorbaat vast: geen enkele. Het gevolg is zelfs, dat de Commissie voor Oorlogspleegkinderen de uitkering, die door de Nederlandse regering wordt beschikbaar gesteld voor het levensonderhoud van onvermogende oorlogspleegkinderen, en met de uitbetaling waarvan deze Commissie is belast ten behoeve van die kinderen, in wier voegdij nog niet is voorzien, eenvoudig inhoudt in gevallen, waarin bij verplaatsing van een Joods naar een ander Joods milieu, niet te voren haar goedkeuring voor deze overplaatsing is gevraagd. Het is ons niet duidelijk geworden, met welke aan het belang

der kinderen ontleende redenen de Commissie voor oorlogspleegkinderen motiveert, deze zware financiële last te leggen op de door de maatregelen van den bezetter toch reeds zozeer verarmde Joodse bevolkingsgroep. Het enige werkelijke motief is: het brengen van deze bevolkingsgroep in een noodsituatie, om haar te dwingen, voorschriften, gegeven door een ten deze onbevoegde, nolens volens te accepteren.

Het is door deze behandeling, die de Joodse instanties niet anders dan grievend en vernederend kunnen noemen, dat zij zich gedrongen hebben gevoeld, zich steeds weer tot de regering te wenden, met verzoek, deze voor hen onaanvaardbare toestand op te heffen, — welke verzoeken tenslotte hebben geleid tot de instelling door den Minister van Justitie van een Commissie bestaande uit de heren prof. Mr. E. M. Meyers, hoogleraar te Leiden, Mr. G. Kirberger, oud-lid van de Hoge Raad der Nederlanden en Mr. H. de Bie, President der Arrondissements-Rechtbank te Rotterdam. Deze Commissie heeft tot taak te trachten, het geschil, in de boezem der Commissie gerezen, bij te leggen. Hangende dit geschil, hangende de voorbereiding van het onderzoek werkt de Commissie voor Oorlogspleegkinderen op haar wijze voort. Gedurende deze tijd worden de tegenstellingen verscherpt: verschillende van de maatregelen, die de Joodse gemeenschap als bijzonder grievend beschouwt, zijn juist door de Commissie genomen in deze periode, waarin een zekere terughouding gepast zou zijn geweest. Met name is dit het geval bij de meer vermelde circulaire van 26 Juli 1946 en bij de eigenmachtige inhouding van pleeggeld. Bovendien is dit geschied ten aanzien van een zeer bijzonder punt, dat, naar ons bekend is, enkelen der uitgetreden Joodse O.P.K.-leden als het grievendste onrecht heeft getroffen, — een gevoelen, dat vele juristen buiten de kring der direct betrokkenen delen. Reeds vele maanden geleden had de hierboven genoemde Stichting tot Verzorging van Joodse Oorlogspleegkinderen „Le-Ezrath Ha-Jeled” tot de Commissie voor Oorlogspleegkinderen het verzoek gericht, haar mededeling te doen van de data, waarop voogdijzaken, Joodse oorlogspleegkinderen betreffende, door de verschillende rechterlijke colleges zouden worden behandeld, uiteraard met opgave van de namen der kinderen. De Commissie wenste zich hierover te beraden, maar besloot op aandrang van haar Joodse leden, deze gegevens althans gedurende de maand Juni te verstrekken en een definitieve beslissing ter bijeenkomst in Juli te geven. De Stichting Le-Ezrath Ha-Jeled achtte haar verzoek gemotiveerd door het feit, dat zij in de overgrote meerderheid der gevallen de sociale, religieuze en individuele achtergrond der door de rechtbank te behandelen gevallen kende uit haar eigen onderzoek zowel als uit de verklaringen van familie- en andere relaties der kinderen, die zich om hulp

en advies tot haar hadden gewend, en bovendien door het feit, dat in àl deze gevallen Joods-religieuze belangen in het spel waren, die een zekere — uiteraard door de rechtbank te bepalen — betekenis voor elke individuele zaak hebben. Met dit verzoek had de Stichting Le-Ezrath Ha-Jeled — wij herhalen: de enige Stichting, door de gezamenlijke Joodse organisaties in Nederland hiertoe ingesteld en namens hen belast met de zorg voor Joodse oorlogspleegkinderen — geen ander doel dan te trachten, door de rechterlijke colleges in Nederland bij de behandeling van haar zo nauw rakende zaken te worden gehoord. Dit verzoek wees de Commissie af in haar eerste vergadering, waarin de elf Joodse leden niet meer aanwezig waren, d.i. in de Juli-vergadering. Zoals gezegd: er zijn er onder de uitgetreden, die dit pogen van de zijde der Commissie, een haar onwelgevallige opvatting niet te doen doordringen tot het oor der rechters in Nederland, beschouwen als het toppunt — beter gezegd: het dieptepunt — der behandeling, de Joodse gemeenschap ten deze aangedaan.

De Commissie voor Oorlogspleegkinderen omringde zich tegenover de Joodse kinderbescherming meer en meer met een ondoordringbare muur: een verzoek van „Le-Ezrath-Ha-Jeled” om opgave van het adres van een bepaald Joods oorlogspleegkind werd afgedaan met het hooghartige en grievende antwoord, „dat het niet in ons voornemen ligt, de adressen van oorlogspleegkinderen aan buitenstaanders mede te delen”. En dit hoewel het K.B. F 137 de Commissie verplicht, een register samen te stellen van aan haar zorg toevertrouwde minderjarigen, welk register „op haar bureau voor een ieder ter inzage” ligt. Wij weten niet, of de Commissie voor Oorlogspleegkinderen zich wellicht op het standpunt stelt, dat dit register geen adressen behoeft te bevatten. Het is duidelijk, dat hetzelfde dan zeer weinig betekenis heeft. De bedoeling van den wetgever is kennelijk geweest, „een ieder” — dit sluit uit, dat men iemand, wien ook, die het register wenst in te zien, als „buitenstaander” kan diskwalificeren — in de gelegenheid te stellen nasporingen te doen naar mogelijkerwijs de Jodenvervolgving overleefd hebbende minderjarigen.

Het is tengevolge van deze bejegeningen — de hierboven weergegevene vormen slechts een deel van het grotere geheel — dat bij velen een zekere ontmoediging heeft post gevat, dat het vertrouwen in de „teruggave” niet van de kinderen, maar van de volledige rechtsgelijkheid aan de Joden in Nederland aan het wankelen is gebracht. Hun bezorgdheid hierover hebben enkelen geuit in woord of in geschrift soms in particuliere kring, een enkele maal in het openbaar. De reacties hierop waren voor velen verrassend, zo niet verbijsterend. Van enkele zijden bereikten hen raadgevingen als: staakt Uw klachten, want anders

doet gij „schade aan de goede verhouding tussen bevolkingsgroepen, die elkaar in de oorlog zeer na hebben gestaan” (meijuffrouw dr. v. d. Molen in een artikel in „Trouw” van 25 Mei 1946); anderen zeiden het onverbloemder: past op met Uw strijd, met Uw eisen van recht, want (!) dat werkt anti-semitisme in de hand. Verbijsterende reactie in het na-oorlogse Nederland: sinds wanneer is het in dit land oirbaar, klagers over onrecht — onrecht, dat hun naar hun overtuiging wordt aangedaan — de dan nog als „welgemeend” gekwalificeerde raad te geven, te zwijgen over dat onrecht, om zich geen haat — want anti-semitisme is niet anders dan een vreemd, sommigen wat zachter in de oren klinkend woord voor Jodenhaat — op de hals te halen? Dat is de ene soort reacties; de tweede soort is wellicht nóg beter bedoeld. Zij zijn gestoken in voorzichtig vragende vorm: hebt gij, Joden, niet zozeer geleden, door alles wat gij hebt ondervonden, dat ge nu niet tot een zuiver, objectief oordeel in staat zijt? Zijt ge niet wantrouwig zonder reden, geprikkeld zonder grond? Het zal voor den onbevooroordeelden beoordelaar, die van bovenstaande feiten heeft kennis genomen, wellicht overbodig zijn, dat wij op die laatste vragen nog antwoorden. Wij willen dit echter toch niet achterwege laten: neen, wij Joden zijn ondanks hetgeen de Joden in de achter ons liggende jaren hebben geleden, niet wantrouwig geworden, ook niet geprikkeld zonder grond of overmatig zenuwachtig. De Joden, die deze oorlog hebben overleefd, zijn in de vrije maatschappij teruggekeerd met dezelfde geestelijke veerkracht, die hun volk in de loop der eeuwen heeft gekenmerkt, een veerkracht, die wellicht — over ontstaan, vererving, verwerven van geestelijke eigenschappen is toch nog zo weinig bekend — juist haar ontstaan aan de nood, waarin dit volk eeuwenlang heeft verkeerd, dankte. In het algemeen gesproken, zijn de Joden het leven in bevrijd Nederland — verre van met wantrouwen — met het volste vertrouwen in de rechtsstaat begonnen. Wij laten ons niet beïnvloeden door hersenschimmen; de Joodse gemeenschap wordt — en wij zijn niet de enigen in Nederland, die dit menen — onrecht aangedaan. Tegen dit onrecht strijden wij. Voor enig excuus voor deze onze strijd om recht in de vorm van een „verminderde toerekeningsvatbaarheid” is daarbij geen plaats. Integendeel: de strijd tegen onrecht is strijd voor een rechtvaardige zaak. In Nederland was het, voor zover ons bekend, nimmer gewoonte — en ook nimmer noodzakelijk — de rechtsstrijd te excuseren.

Hoofdstuk II.

Het belang van het kind.

Een aantal lezers van het vorenstaande zal, zo ver genaderd, wellicht geneigd zijn, dit geschrift met enige wrevel ter zijde te leggen. Gij spreekt, zo horen wij ons toevoegen, steeds over recht; waar blijft het belang van het kind? Op de voorgrond zij gesteld, dat hier voor ons geen tegenstelling ligt, evenmin als dit naar de grondbeginselen van het Nederlandse familierecht het geval is. Het Nederlandse kinderrecht toch houdt in de eerste plaats rekening met het belang van het kind. Dit voorop gesteld zijnde, willen wij de verdeling van het hierna volgende over dit en het derde hoofdstuk toelichten. Dit hoofdstuk zal in zoverre handelen over „het belang van het kind”, dat het zich zal bezig houden met opmerkingen, ontleend aan psychologie en sociologie, die ten aanzien van het kind in de langzamerhand ontstane literatuur over dit onderwerp plegen te worden gemaakt. Dit hoofdstuk zal aandacht besteden aan het kind als individu en als deel van de groep, resp. groepen, waartoe het behoort. Het volgende hoofdstuk zal dan op enige juridische aspecten van het probleem wat dieper ingaan. Het zou ongetwijfeld gelijk staan met het intrappen van een open deur, indien wij zouden pogen, hier een verhandeling te geven omtrent de relativiteit van de wetenschap in het algemeen, en van zo jonge takken van wetenschap als de psychologie en de sociologie in het bijzonder. Ons is als waarschuwing daarbij steeds in de gedachte de boutade, die wij eens een Amerikaansen onderzoeker hoorden uitspreken: „Most of us don't think; we simply rearrange our prejudices”. Waarmee gezegd wil zijn, dat wij ons moeten hoeden voor het „prejudice”, nóg anders gezegd: dat men zich bewust moet zijn van het bestaan van de eigen vooroordelen. Niemand begint zijn onderzoek met een geest als het befaamde onbeschreven blad papier. Integendeel: met voor het blote oog nauwelijks leesbare, maar onuitwisbare inkt zijn de indrukken van onze jeugd af, zijn de in en door ervaringen van vele jaren gevormde vooroordelen op het blad van onze geest geschreven. Zo is het te verklaren, dat zovele, soms fundamenteel verschillende theorieën omtrent het ontstaan van karaktereigenschappen, omtrent de groei van de persoonlijkheid, omtrent wangroei resulterend in disharmonische persoonlijkheid en in onmaatschappelijkheid naast elkaar kunnen bestaan. En het merkwaardige is, dat voor elk van de theorieën de treffend-

ste „bewijzen”, zò uit het leven gegrepen, kunnen worden aangevoerd. Wellicht het boeiendst zijn de verschillende, wat wij zouden willen noemen „kleine” theorieën omtrent de oorzaken van kindercriminaliteit. Onder kleine theorieën hierbij te verstaan de beredeneerde ervaringen van praktische kinderbeschermers.

Er was een tijd lang in Nederland een theorie gangbaar, volgens welke zo al niet alle, dan toch verreweg het grootste deel van de kinderen, die later tot wangedrag kwamen, afkomstig was uit gebroken gezinnen. Dit „ervaringsfeit” gegeven zijnde, gingen men zoeken naar een theoretische verklaring. Een andere opvatting, aan de praktijk ontleend, stelde: de grote oorzaak van kindercriminaliteit is: verwenning. Overtuigde drankbestrijders voerden aan: vrijwel al het kinderleed, dat uitloopt op kindercriminaliteit, vindt zijn oorzaak in drankmisbruik van de ouders. En steeds is het mogelijk, de opvattingen met bewijzen te staven. Want elk der aanhangers van een bepaalde partiële theorie kan uit zijn praktijk of uit grote aantallen naarstiglijk bestudeerde dossiers aantonen: in zò veel procent van mijn gevallen kwam het kind uit een gebroken gezin, of werd het kind schromelijk verwend, of was de vader dan wel de moeder dan wel waren ze allebei aan de alcohol verslaafd, of woonde het gezin in een onmenswaardige woning, of verkeerde het kind in een slechte buurt, of had het omgang met slechte vriendjes, of, of, of In al die theorieën zit onmiskenbaar veel waars — in de ene meer dan in de andere — maar geen van alle bevatten zij de gehele waarheid. Het is nog steeds de niet volbrachte taak van psychologie en sociologie, het complex van oorzaken van scheve groei van de persoonlijkheid, van onaangepast-zijn aan de maatschappij — in laatste instantie dus, voor een deel althans, van menselijk geluk en menselijk ongeluk — te ontwarren. Dit is geen verwijt jegens deze wetenschappen; het is slechts een feit, dat wij moeten constateren. Nu treedt in de strijd om het oorlogspleegkind èèn psychologische theorie op de voorgrond: de theorie van het psychisch trauma, van de in zijn gevolgen onherstelbare schok bij overplaatsing van een jong kind uit zijn milieu naar een andere omgeving. Wij willen de waarde van de theorie van het psychisch trauma geenszins ontkennen. Maar wij mogen toch te dezen aanzien tot dezelfde voorzichtigheid aansporen, waarmee alle theorieën in de wetenschappen van mens en maatschappij dienen te worden gehanteerd. Ook hier geldt, dat de theorie, ten aanzien van elk individueel geval niet de hele waarheid bevat, maar dat zij moet worden beschouwd in verband met de uitkomsten van andere theorieën. Dit is in het bijzonder het geval bij de theorie van het psychisch trauma, die

immers slechts één aspect van het vraagstuk belicht; want juist het probleem van de Joodse oorlogspleegkinderen is er een met zo vele aspecten, waarvan hier slechts op de sociaal-psychologische en op de erfelijkheidsfactoren worde gewezen. Het geschil, dat ten aanzien van de theorie van het psychisch trauma vóór- en tegenstanders van overplaatsing verdeeld houdt, is, in dit licht bezien, er wellicht slechts een van uitgangspunt.

Waarbij nogmaals zij opgemerkt, dat het verschil van mening te dien opzichte niet samenvalt met het verschil van mening aangaande wenselijkheid van Joodse of niet-Joodse voogdij. Ook indien in confesso is, dat verplaatsing van een Joods kind uit zijn tegenwoordig milieu nog achterwege moet blijven, kan — en behoort naar onze overtuiging — Joodse voogdij (te) worden bevorderd.

Evenwel: van zeer groot belang is juist het zoeven genoemde verschil in uitgangspunt; immers de psycholoog of psychiater, die uitgaat van de theorie van het psychisch trauma, zal in vrijwel alle gevallen van jeugdige kinderen, die hij onderzoekt, aanwijzingen voor het ontstaan van het trauma bij overplaatsing vinden. De kenner van Joodse problematiek, van typisch Joods-psychologische factoren, zal in de gevallen, die hij onderzoekt, zeer dikwijls aanwijzingen voor deze oorzaak van psychische scheve groei ontdekken, die de Joodse medicus en wijsgeer Theodor Lessing¹⁾ als „jüdischen Selbsthass” heeft gequalificeerd; en voorts aan die voor de harmonische groei van de persoonlijkheid zo storende situatie van het tegelijk haten en begeren van hetzelfde object, dit nog verbonden met de drang naar verheimelijking. Zo denken wij aan het Joodse jongetje, dat bij een bezoek aan een soldatenkerkhof spontaan vroeg, of hij de volgende keer bloemen mocht leggen op het graf van Joodse gevallen — en zulks, hoewel men nooit met hem over zijn Jood-zijn placht te spreken — maar, dat bij een andere gelegenheid zijn niet-Joodsen pleegvader vroeg, de jongens op school niet te vertellen, „dat ik een Jood ben”. Dat, zoals inderdaad geschiedde, werd besloten, het kind niet over te plaatsen, laten wij op dit ogenblik buiten beschouwing. Maar dat de Commissie voor Oorlogspleegkinderen besloot, in dit geval de opdracht van de voogdij aan den niet-Joodsen pleegvader te bevorderen, schijnt toch wel een beslissing, waarbij aan het belang, dat zulk een kind heeft bij contact met een opvoeder, die hem de weg wijst uit de doolhof dezer Joodse problematiek, toch onvoldoende aandacht is geschonken. Ziehier de grote betekenis van het uitgangspunt van den onderzoeker. En in stede van te bevorderen, dat in onbevangen gesprekken

¹⁾ Vgl. Th. Lessing „Der jüdische Selbsthass”, Berlijn 1930 en voorts: F. Bernstein „Over Joodsche Problematiek”, Arnhem 1935.

alle kanten van de persoonlijkheid der oorlogspleegkinderen tot uiting kunnen komen, verspert de Commimssie voor Oorlogspleegkinderen den Joodsen paedagoog, den Joodsen kinderbeschermmer de weg naar het Joodse oorlogspleegkind. Is dit in het belang van het kind? In gene dele! Innerlijke conflicten, als die, waarvan deze gezegden van het kind uiting zijn, kunnen tot grote psychische spanningen, tot disharmonie, tot gespletenheid in de persoonlijkheid leiden; zij kunnen maken, dat het kind zekerheid gaat missen en ook, dat het zich teleurgesteld afwendt van zijn opvoeder, wanneer blijkt, dat deze hem niet slechts niet helpen kan bij de oplossing van deze problemen, maar, dat hij — de opvoeder — deze moeilijkheden niet kan mee-beleven.

Veel wordt gezegd en geschreven over binding van het kind aan de pleegouders. Hierbij wordt te zeer over het hoofd gezien, dat er soms bindingen zijn, schadelijk voor de harmonische ontwikkeling van een kind; dat komt — het is in de psychologie geen onbekende figuur — ook voor bij (meestal: onverstandige) eigen ouders en kinderen. De medisch-opvoedkundige bureaux weten er van mee te spreken. Hoeveel te meer reden is er, ongezonde bindingen tot oplossing te brengen in de pleegouder-pleegkind-verhouding. Ons is een geval bekend van een pleegmoeder, die verklaarde, het kind „liever te verdrinken” dan het af te staan aan een Joods gezin. Er is geen Salomo nodig om te beslissen, dat deze pleegmoeder de ware moeder niet is. En toch: wanneer Joodse kinderbeschermers verlangen, dat de band tussen een dergelijke als opvoedster ongeschikte vrouw en het pleegkind wordt geslaakt, dan zijn er al te geredelijk mensen te vinden, die op dezen Joodsen kinderbeschermmer de verantwoordelijkheid leggen voor de schade, toegebracht aan de ziel van dit kind.

Er wordt in publicaties over dit onderwerp veel gesproken over angst-gevoelens bij kinderen, die bevreesd zijn, uit hun milieu te worden verwijderd. Er zijn echter ook vele uitlatingen geregistreerd, wijzend op angst van de kinderen voor op hen in het pleeggezin geoefende dwang, dit bij kinderen, die na een logeerpartij bij familieleden weer naar het pleeggezin moesten vertrekken. Wij komen hier op het zeer tere punt van de geloofsinvloed, op Joodse kinderen in bezettingstijd bewust of onbewust geoefend. Een moeilijk punt, dat wij echter geenszins onbesproken mogen laten. Wij weten wel, dat er niet zo héél veel gevallen zijn aan te wijzen als het ons bekende van enige kinderen, die met een zó felle, „theologisch-gemotiveerde” haat tegen Joden zijn behept, als het jongetje, wien was geleerd: „het leed, dat over de Joden is gekomen, is hun eigen schuld, omdat zij tweeduizend jaar geleden onzen Heiland

hebben vermoord”. De ouders van dit jongetje hebben de dood gevonden in de gaskamers van Auschwitz; en het kind weet dit. Wat aan de ziel van dit kind is en nog dagelijks wordt misdreven (want met overplaatsing van dit kind wordt om onbegrijpelijke redenen gedraald), behoeven wij ter beoordeling aan psychiaters noch psychologen over te laten. Echter: dit ter zijde. Er zijn vele kinderen, vooral kinderen uit niet-orthodox Joods milieu, die het hun opgelegde christelijk geloof inderdaad voelen als een dwang, die daarop reageeren met angst en met pogingen er aan te ontkomen. En het komt voor, dat bij oppervlakkig-gezien goed aangepaste kinderen, vooral ook wanneer hun materiële verzorging goed is, een dieper liggende verwijdering is tussen het kind en het milieu, die eens zal leiden hetzij tot dan nauwelijks of zeer moeilijk op te lossen conflicten, hetzij tot de vervlakking, tot de geestelijke leegte, kenmerkend voor hen, die niets hebben mee gekregen. Dit „niets meekrijgen” ligt dan niet aan het milieu, dat poogde, zijn overtuiging, zijn godsdienst aan het kind mee te geven, maar aan een discrepantie bestaande tussen die geestelijke waarden en de onontvankelijkheid van dit bepaalde kind voor die aan zijn wezen vreemde waarden.

Wij zeggen niet, dat dit conflict of deze vervlakking in alle gevallen, waarin Christelijke beïnvloeding van Joodse oorlogspleegkinderen voorkomt, het gevolg zal zijn. Maar wij moeten wijzen op de mogelijkheid, zelfs op de grote waarschijnlijkheid daarvan. En wij vragen, of men meent, door het negeren van deze gevaren het belang van de kinderen te hebben gediend. In haar meer geciteerd artikel in het Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid noemt mej. mr. dr. Lekkerkerker de opmerking, dat „zo'n jong kind niets merkt” of „wel heen groeit over” het leed van een overplaatsing een „onverantwoordelijke oppervlakkigheid”. Wij zien in het negeren van de hierboven gesignaleerde gevaren voor conflict en vervlakking een stellig niet meer verantwoorde oppervlakkigheid.

Welhaast spreekwoordelijk is de grote familiezin onder de Joden. Ook dr. Lekkerkerker wijst er op in haar artikel. Familiezin, (waarschijnlijk ontstaan in de loop der eeuwen in en door eerst de volstreckte afgeslotenheid van het ghetto, later de betrekkelijke afgeslotenheid van het in vele kringen niet-gewenst zijn), die den Joden het gevoel van veiligheid, van geborgen-zijn in een gemeenschap placht te geven, die de mens als sociaal wezen nu eenmaal nodig heeft. Wat te denken van het latente leed van den nog jeugdigen Joodsen jongen, die weigert, zijn familie te bezoeken, „omdat het Joden zijn?” Wat moet er van een zó los geslagen kind terecht komen, indien hij niet met zorgvuldigheid, maar met spoed wordt losgemaakt van

de omgeving, die hem zò beroofde van een waarde, die van oudsher erfdeel is van de groep, waartoe hij zijns ondanks behoort? Er zijn gevallen, waarin broertjes en of zusjes van elkaar verwijderd worden gehouden in verschillende gezinnen, soms in niet-Joodse pleeggezinnen van verschillend geloof.... gevallen, waarbij het ene kind zo hevig naar het broertje of zusje verlangt, dat een zenuwcrisis nabij schijnt.

In deze en dergelijke gevallen verwijt de Joodse gemeenschap hun, aan wie de zorg over deze kinderen is toevertrouwd verwaarlozing van het belang dier kinderen. Verwaarlozing, bestaande in het onthouden aan deze kinderen van de waarden, hun eigen als individu en als onderdeel van hun groep; verwaarlozing van het belang, dat een kind er bij heeft, op te groeien op harmonische wijze, passend bij zijn aangeboren eigenschappen.

Tot zover onze opmerkingen over de godsdienstige beïnvloeding in verband met het belang van de kinderen; in ander verband moeten wij op dit onderwerp in het volgende hoofdstuk nog terug komen.

Wij moeten thans iets zeggen over een ander onderwerp, in de voorlaatste alinea al aangeroerd, te weten over de al dan niet aangeboren eigenschappen van Joden en hun betekenis voor het Joodse kind in een niet-Joods milieu. De schikbare plaatsruimte noopt ons tot grote beperking, ook ten deze. Hierbij veroorloven wij ons te verwijzen naar een auteur, wien iedere „rassentheorie” vreemd is en die bovendien als socioloog en criminoloog aan de invloed van het milieu boven de erfelijke aanleg eminente betekenis toekent: prof. mr. W. A. Bongers. Na in zijn voortreffelijk geschrift „Ras en Misdaad” te hebben opgemerkt, dat volgens de vakgeleerden de Joden wel geen ras vormen, zeker niet één ras (Sephardim en Aschkenazim), doch een uit anthropologisch oogpunt wel enigszins afzonderlijke groep” (pag. 37), gewaagt hij later (pag. 62) van de vrij vergaande overeenstemming bij Joodse zowel als bij niet-Joodse auteurs met betrekking tot Joodse eigenschappen. En daarvan zegt hij: „Dat de verschillen aangeboren zijn en dus tot het ras behoren, daarover zijn niet alle auteurs het eens; de meesten echter, waartoe zich ook de schrijver dezer studie rekent, beantwoorden deze vraag bevestigend. Over de omvang der aangeboren verschillen gaan de meningen echter weer zeer uiteen; m.i. worden deze vaak sterk overdreven.”

Wij bevinden ons dus in goed gezelschap, wanneer wij wijzen op de congeniale eigenschappen der Joden, — goed gezelschap niet slechts om de grote betekenis van prof. Bongers als man van wetenschap, maar ook om het feit, dat Bongers bovenal is milieu-theoreticus.

Nu komen aangeboren eigenschappen dikwijls in het individu pas later tot volledige ontwikkeling, zodat het belang van het, in van het ouderlijk milieu afwijkende omgeving geplaatste kind meebrengt, dat met de mogelijkheid van ontplooiing van afwijkende — „specifiek Joodse” — eigenschappen reeds rekening wordt gehouden op een tijdstip, waarop die eigenschappen nog latent kunnen zijn. Deze mogelijkheid schept een sterke aanwijzing voor het overbrengen van een kind naar congeniaal milieu juist in een tijdperk, waarin de discrepantie tussen kind en pleegmilieu nog niet apert is geworden.

Hoofdstuk III.

Enige juridische aspecten.

Wanneer wij de verontwaardiging horen, waarmee velen, wat men pleegt te noemen, de „eis tot teruggave van Joodse kinderen aan de Joodse gemeenschap” van de hand wijzen met een beroep op het Nederlandschap dezer kinderen (waarbij dan de statenloze kinderen voor het gemak ook maar worden betrokken), met een beroep op Nederlandse plichten, Nederlandse taak, Nederlandse belangen, hebben wij ons wel eens verbijsterd afgevraagd: hoe nu, is ons niet geleerd, dat de eenheid in verscheidenheid het kenmerk was en is van het Nederlandse kinderrecht? Wij slaan er het gedenkboek op na, op 1 December 1930 ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van de kindrewetten, in opdracht van de Nederlandse Bond tot kinderbescherming met steun van het Departement van Justitie uitgegeven. Dan vinden wij op de eerste bladzijde door den toenmaligen minister van Justitie, mr. dr. J. Donner, met instemming aangehaald de woorden van zijn vroegeren ambtgenoot, mr. Cort van der Linden: „Bij het ontwerpen dezer wetsvoorstellen stond de gedachte vooraan, dat 's wetgevers voorschriften een levenwekkende kracht zouden zijn. Niet het dwingend gebod zou hoofdzaak zijn, maar het vermogen ten goede der natie geschonken. *Gezocht werd naar de gemeenschappelijke bodem, waarop — ook bij verschil van beginsel — samenwerking mogelijk was. Beoogd werd een waarlijk nationale wet.* (Cursivering van R. F.-v. d. H.)

Hoe ver wijkt de geest, waarin thans de onderhandelingen over de oorlogspleegkinderen worden gevoerd, neen, waarin de strijd over deze kinderen wordt gestreden, af, van de geest van verdraagzaamheid, die uit elk der hierboven aangehaalde woorden spreekt! Geen tegenstelling tussen één bepaald, van de anderen afwijkend, beginsel, maar samenwerking bij verschil van beginsel gequalificeerd als het wezen van een waarlijk nationale wet. Van die geest is het hele gedenkboek doortrokken; het is er geen van critiekloze jubel, wel van beschouwing, soms dankbare, soms critische beschouwing van hetgeen op het gebied der kinderbescherming werd bereikt. Aan dit werk en aan de beschouwingen over het gepresterde namen in 1930 ver-

tegenwoordgers van alle richtingen deel, — ook Joden. Wij zien dit deelnemen door Joden ook in twee richtingen: in specifiek Joodse en in algemene. En er was — in 1930 — kennelijk geen tegenstelling. Wijlen prof. mr. D. Simons droeg een waardevol artikel bij van algemene strekking: „De kindrewetten uit criminologisch oogpunt”, en — wij zeggen niet „maar”, hoewel dit woord welhaast bij sommiger opvattingen van thans zou passen — zijn functies staan bij zijn portret als volgt te boek gesteld: hoogleraar in het Strafrecht aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, mede-oprichter en vele jaren voorzitter van de Bergstichting en voorzitter van het Centraal Israëlietische Wees- en Doorgangshuis te Utrecht. Bij het portret van wijlen Dina Sanson lezen wij „werkzaam bij de kinderplicht te Rotterdam” (de eerste vrouw bij de politie in Nederland) „van 1 Mei 1911 tot kort voor haar overlijden op 30 Mei 1929, mede-oprichtster en bestuurslid van de vereniging „Joodse Kinderzorg”, oprichtster van de „Vereniging tot Bescherming van Joodse Meisjes” in 1919 en presidente daarvan tot haar overlijden.” Met andere woorden: in 1930 kon men werkzaam zijn in een specifiek-Joodse vereniging voor sociale zorg, men kon zijn kinderbeschermmer in Joods verband, zonder daarom en alleen daarom te worden gediskwalificeerd als „extrem” of „extremistisch”.

En wanneer mr. Ernst Polak dan zijn bijdrage levert over de kinderbescherming van Joodse zijde, begint hij met deze woorden: „De Joodse gemeenschap heeft de plichten, die de wetten van Februari 1901 in het leven riepen, ter dege begrepen.” Dit zei men in 1930, en men werd er om geëerd. Dit zegt de Joodse gemeenschap, hoezeer ook gedecimeerd, nog, en zij wordt er om verguisd. Men werpe ons niet tegen, dat de zorg voor de Joodse oorlogspleegkinderen niet op de kindrewetten van 1901 berust, — het geldt hier kindverzorging, die in 1945-1946 anders is, andere eisen stelt dan in 1930, zoals de zorg van 1901-1905 ook anders was dan die van 1930. Maar op al deze tijdstippen gold voor de kindverzorging in Nederland het beginsel: voorop staat de particuliere zorg, gesteund, gestimuleerd, gefinancierd, gecontroleerd en — tenslotte — aangevuld door de Staat. Men kan de juistheid van dit beginsel betwisten, men kan trachten het terug te dringen, de particuliere kindverzorging te doen vervangen door staatszorg, de naar beginsel gedifferentieerde zorg door één van eenvormig karakter. Zouden die pogingen worden ondernomen en zouden ze met succes worden bekroond, dan zou de Joodse gemeenschap zich aan de dan geschapen toestand onderwerpen, zo goed als dat van andere religieuze en levensrichtingen zou worden geëist. Maar op het ogenblik is dit niet het geval. Wij moeten waarschijnlijk zeggen: integendeel. Ge-

sproken wordt van een versterking van het godsdienstig leven in alle geledingen der bevolking; differentiatie naar de verschillende godsdienstige stromingen binnen groter verband is aan de orde van de dag. De „Bijzondere Jeugdzorg”, als een alle richtingen omvattende organisatie opgebouwd, valt uiteen in onderdeelen naar de godsdiensten van de onder haar ressorterende pupillen. Zo zijn de feiten in het Nederland van 1946. In dat Nederland vraagt de Joodse gemeenschap, te worden behandeld op voet van gelijkheid met de anderen.

Het beginsel van de eenheid in verscheidenheid, van de sociale zorg in eigen kring, is van oudsher zózeer met ons recht verweven, dat de wettelijke bepalingen te dien aanzien schaars zijn. Merkwaardig is, dat juist in het nieuwe kinderrecht een bepaling van deze strekking is te vinden, ontstaan in een tijd — 1921 — toen de neiging tot het terugdringen van verschillen naar godsdienst ongetwijfeld sterker was dan b.v. ten tijde van het ontstaan van onze nationale wetgeving en ook — zie boven — sterker dan thans. Wij doelen op art. 373e B.W., bepalende, dat de rechter bij de aanwijzing van een gezinsvoogd mede let op „de godsdienstige gezindheid van het gezin, waartoe het kind behoort.” Opvoeding in de geest van de godsdienst van het gezin van het kind wordt hier nadrukkelijk beoogd.

De betekenis van deze bepaling is kennelijk tweërlei, positief zowel als negatief. In positieve zin gaat zij ervan uit, dat de opvoeding het vruchtdragendst zal zijn, indien zij aansluit bij de geestelijke, de godsdienstige waarden, die in het gezin, waaruit het kind stamt, reeds aanwezig zijn. In negatieve — zij het niet minder reële — zin beoogt deze bepaling: het weren van godsdienstige beïnvloeding, van mogelijk misbruik van macht als opvoeder en raadgever, om een kind te brengen tot een andere godsdienst dan die zijner ouders. In beide betekenissen past een dergelijke bepaling op het vraagstuk der oorlogspleegkinderen. Wat de positieve kant betreft, mogen wij verwijzen naar hetgeen hierboven over het belang van het kind bij congeniale opvoeding is gezegd. Wat de negatieve zijde van het vraagstuk betreft — populair uitgedrukt: het tegengaan van zieltjeswinnery — moeten hier enige opmerkingen worden geplaatst.

Het moge overbodig schijnen in dit geschrift een beroep op grondwettige rechten te doen; — toch is deze overbodigheid niet meer dan schijn. Want in wezen wordt door de wijze, waarop ten aanzien van de godsdienst der Joodse kinderen is en wordt gehandeld, stellig gezondigd tegen de geest der grondwettige bepalingen. Wij denken hierbij b.v. aan het tegenwoordige artikel 175 der Grondwet, „gelijke bescherming” verlenend aan alle kerkgenootschappen in het Rijk; wij denken ook aan artikel

174 G.W., de vrijheid van godsdienstige belijdenis waarborgende. Wat blijft van vrije functionering der godsdienstige gemeenschappen over, indien aan bedienaren van de Joodse kerkgenootschappen de toegang wordt belet althans belemmerd tot de kinderen van hun leden?

Wat heeft de vrijheid van godsdienst nog te betekenen, indien de overgang van minderjarige wezen, wier ouders lid van een bepaald kerkgenootschap waren, naar een ander kerkgenootschap stilzwijgend of uitdrukkelijk wordt toegelaten? En indien het zich daartegen verzettende kerkgenootschap elk recht van spreken wordt ontzegd? „Art. 175” — aldus prof. mr. R. Kranenburg op pagina 465 van deel II van zijn Nederlands Staatsrecht — „verzekert aan alle kerkgenootschappen in het Rijk nu eenmaal gelijke bescherming, en nòch aan Katholieke nòch aan Protestantse zijde zal er aan worden gedacht, de beslissing over de vraag naar grond en wezen der kerk aan de staatsorganen te laten.”

Wij kunnen er bij voegen: „nòch aan Joodse zijde.”

Komen wij tot een met dit alles nauw verband houdend onderwerp: de autonomie der kerkgenootschappen, verankerd, behalve in de grondwet, in de wet op de kerkgenootschappen van 10 September 1853, die in haar eerste artikel deze nog nadrukkelijk garandeert. Het is volkomen in strijd met deze autonomie van de Joodse kerkgenootschappen, wanneer de staat door een door haar ingestelde commissie de waarde, de betekenis laat beoordelen van kerkelijke gebruiken, plechtigheden, handelingen, zoals de Commissie voor Oorlogspleegkinderen regelmatig doet. Wat de betekenis is van de besnijdenis, een Joods ritueel, staat evenmin ter beoordeling van welken buitenstaander ook als de betekenis van de doop in de Christelijke kerk. Hetzelfde is het geval met het beoordelen door buitenstaanders van de motieven, die leden van de Joodse kerkgenootschappen tot het aanvaarden van dat lidmaatschap hebben geleid. Het staat naar Nederlands recht vast, dat men, om als volwassene lid te zijn van een kerkgenootschap, door een bepaalde daad zijn wil daartoe moet hebben kenbaar gemaakt. De minderjarige behoort tot een kerkgenootschap door de beslissing dienaangaande van zijn ouders (krachtens hun opvoedingsrecht genomen); de meerderjarige moet, om lid te blijven, resp. te worden, zelf zijn wil uitdrukkelijk te kennen geven. Dit is vaste rechtspraak; dit geldt voor alle kerkgenootschappen in Nederland. Echter heeft iemand zijn wil daartoe, hetzij door woorden, hetzij door een daad, te kennen gegeven, dan is men lid. En dan is het weer in strijd niet slechts met de autonomie in eigen kring der kerkgenootschappen, maar ook met de algemene beginselen van het Nederlands contractenrecht, indien

men de rechtsgeldigheid van die toetreding zou laten afhangen van de motivering, die den toetreders tot zijn besluit heeft geleid. Veronderstel, dat iemand van een deelgenoot in een firma zou beweren: hij is slechts toetreders, om zijn vader een plezier te doen, maar zelf wilde hij eigenlijk niet dus is hij eigenlijk helemaal geen firmant. Er is geen uitspraak van de Hoge Raad nodig om te weten: dit is absurd. De opvatting: aan het lidmaatschap van het kerkgenootschap van meneer X behoeven wij geen waarde te hechten, want meneer X is lid geworden, omdat zijn zuster of zijn schoonmoeder of wie dan ook dat zo graag wilde, is niets minder ongerijmd. En toch wordt deze opvatting ten aanzien van het lidmaatschap der Joodse kerkgenootschappen zonder blikken of blozen verkondigd en in praktijk gebracht.

Dat men op deze wijze de autonomie van de Joodse kerkgenootschappen met voeten treedt en te hunnen aanzien het commune recht tot een aanfluiting maakt, kan men alleen doen doordat deze Kerkgenootschappen zo veel aan ledental en invloed hebben verloren, met andere woorden: dit kan men alleen doen ten gevolge van de maatregelen van den bezetter tegen de Joden. Dit is het, wat dit onrecht zo grievend maakt, grievender dan onrecht, een machtige partij aangedaan.

Tenslotte moeten wij het K.B. zelf, bezien in het licht van de jongste jurisprudentie, aan een beschouwing onderwerpen. Tot voor kort kon men de inhoud van deze noodwetgeving als volgt samenvatten: Oorlogspleegkinderen, „over wie ten gevolge van gevangenneming of wegleiding van ouders of voogden door den vijand de ouderlijke macht of de voogdij in feite niet is uitgeoefend,” alsmede oorlogspleegkinderen, „wier identiteit niet vaststaat”, zijn door het K.B. F. 137 toevertrouwd aan de zorg van de Commissie voor Oorlogspleegkinderen, met automatische schorsing van de ouderlijke macht of voogdij (dit laatste dus voor het geval van terugkeer van ouders of voogden). Hoe eindigt nu deze — kennelijk als tijdelijk bedoelde — zorg der Commissie? Of door de Commissie zelf, of door de arrondissementsrechtbank: door haar zelf (art. 6 1e lid) doordat zij aan den ouder of voogd bericht, dat het kind weer onder zijn ouderlijke macht of voogdij wordt gesteld; door een beslissing van de rechtbank (art. 6 2e lid) hetzij met, hetzij zonder medewerking van de Commissie; immers, de rechtbank kan „op verzoek van een ouder of voogd, van de Commissie of van andere belanghebbenden” beslissen, dat de zorg van de Commissie een einde neemt. Deze beslissing der rechtbank kan op twee gronden worden gegeven: of omdat de minderjarige „ten onrechte op het register van aan de Commissie toevertrouwde kinderen is geplaatst”, of „op grond dat het belang van de minderjarige

deze zorg niet langer eist”. Hierin wordt — begrijpelijkerwijs — een behoorlijke plaats ingeruimd aan ouders, voogden en „andere belanghebbenden”; dat zouden naar redelijke uitleg moeten zijn: familieleden van het kind, goede vrienden van de ouders, mensen aan wie de ouders een bepaalde opdracht hebben gegeven, pleegouders van het kind. Deze belanghebbenden kunnen, naar het K.B. uitdrukkelijk bepaalt, verzoeken, dit betekent: door een procureur een verzoek doen indienen, om de beëindiging van de zorg der Commissie te verkrijgen.

De derde mogelijkheid, die het K.B. noemt, is de benoeming door de rechtbank van een voogd of een tijdelijken voogd op verzoek van de Commissie voor Oorlogspleegkinderen (art. 7).

Tot voor kort bestond de strijdvraag of naast deze bepalingen die van het Burgelijk Wetboek van kracht bleven, met name of benoeming van een tijdelijken voogd door den kantonrechter mogelijk bleef. Vele kantonrechters stelden zich op het standpunt, dat dit wel het geval was, en benoemden rustig tijdelijke voogden: soms de onderduik-pleegouders, soms familieleden. Bij arrest van 27 Augustus 1946 heeft de Hoge Raad thans uitgemaakt, „dat niet de kantonrechter, met beroep op de rechtbank, doch de rechtbank met beroep op het gerechtshof tot die benoeming” (n.l. van een voogd of tijdelijken voogd over een oorlogspleegkind) „bevoegd is verklaard.” Hiermee is dus de benoeming van voogden over oorlogspleegkinderen door den kantonrechter van de baan.

Blijven — naar onze mening — de hierboven beschreven drie mogelijkheden. Thans is echter bij enige beschikkingen van de rechtbank te 's Gravenhage zowel als van die te Amsterdam beslist, dat niet familieleden, aspirant-voogden en andere belanghebbenden bevoegd zijn, zich met een verzoek tot het beëindigen van de zorg van de Commissie voor Oorlogspleegkinderen (en uiteraard daarbij met het verzoek tot hun benoeming tot voogd en toezienden voogd) tot de rechtbank te wenden, maar dat het recht, de benoeming van een voogd te verzoeken, uitsluitend toekomt aan de meermelde Commissie. Deze beslissingen zouden, indien zij door hogere instanties worden bevestigd — wat wij op grond van de duidelijke tekst van het K.B. nauwelijks kunnen aannemen — niet minder dan desastreuze gevolgen hebben voor die familieleden van en belanghebbenden bij de voogdij over Joodse oorlogspleegkinderen, die zich niet in de gunst van de Commissie mogen verheugen. Volgens deze beslissing is het immers zeer wel mogelijk, dat b.v. verre familieleden of belanghebbenden, die het bij de Commissie voor Oorlogspleegkinderen hebben verbruid (en dat kan zeer wel zijn: om redenen, die met hun geschiktheid tot de opvoeding der minderjarigen of tot het geven van advies daarom

trent, dan wel met het belang, dat zowel de minderjarigen, als zijzelf hebben bij de onderhavige voogdijbenoeming niets van doen hebben) bij de eerste behandeling der zaak niet worden gehoord en dus ook niet in hoger beroep een stem in het capittel hebben. Immers het hoger beroep tegen de beschikking, die de rechtbank op grond van art. 7 van het Besluit F 137 heeft gegeven, kan slechts worden ingesteld of door de Commissie of door „degenen, die zijn gehoord en tegen wier advies de beslissing is gegeven.” Weliswaar kan de rechtbank in deze zaken, „voor zoveel zij zulks raadzaam acht, de pleegouders of anderen ten verhoor opgeroepen”, maar die „anderen” weten in de praktijk toch niet door te dringen tot het rechterlijke college, door hetwelk zij menen te moeten worden gehoord en, zo zij al een weg menen te kennen, kan deze wel eens dood lopen.

Daarbij komt, dat niemand behalve de Commissie voor Oorlogspleegkinderen weet, wanneer de desbetreffende zaken dienen en dat deze Commissie zich in dit opzicht tegenover de justitiabelen hult in het geheimzinnige waas, waarvan hierboven reeds sprake was. Men laat belanghebbenden zelfs veelal in het onzekere omtrent het advies, dat de Commissie voornemens is, uit te brengen. Een voorbeeld van zulk een „belanghebbende”, die het — zie boven — bij de Commissie voor Oorlogspleegkinderen heeft verbruid, is de enige Joodse rechtspersoon, die zich met de duurzame verzorging van Joodse oorlogspleegkinderen belast. Dat zij als aspirant-voogdes over Joodse oorlogspleegkinderen „belanghebbend” is, staat, naar onze overtuiging, boven enige twijfel vast. Niettemin heeft de rechtbank te Amsterdam aan deze belanghebbende geweigerd, te worden gehoord bij de behandeling van voogdijzaken, Joodse oorlogspleegkinderen betreffende, — zonder dat deze Stichting of haar raadsman in de gelegenheid is gesteld, de gronden, waarop haar verzoek rustte, toe te lichten. En aangezien deze Joodse kinderstichting zich niet in de gunst van de Commissie voor Oorlogspleegkinderen mag verheugen — inderdaad om, wat de belangen die hier op het spel staan betreft, irrelevante redenen — komt deze Stichting, tenzij de gunst der Commissie verandert, niet aan bod! Wij zeiden: de redenen van de ongenade, waarin „Le-Ezrath Ha-Jeled” is gevallen, zijn irrelevant voor de belangen der kinderen, die hier op het spel staan. Wij moeten namelijk constateren, dat de felle agitatie van de Commissie voor Oorlogspleegkinderen tegen „Le-Ezrath Ha-Jeled” is ontstaan na het uittreden van de Joodse leden uit de Commissie. Dit met — ten onrechte! — identificatie van die uitgetreden met deze stichting, immers met voorbijzien van het

feit, dat de meerderheid der uitgetreden door geen band met de stichting is verbonden.

Intussen keren wij tot de andere belanghebbenden en familieleden terug; het is in deze zaken, waarbij zulke principiële geschillen aan de orde komen, stellig niet voldoende, indien de leek zonder rechtskundige bijstand zijn mening kenbaar maakt. En door het uitsluiten van de mogelijkheid, dat zij zelf — via een procureur — een verzoekschrift tot de rechtbank richten, is al deze zo nauw bij deze rechterlijke beslissingen betrokken personen de hulp van een jurist ontzegd.

In enige andere — tot de zaak zelf, die het betrof, niet dienende — overwegingen geeft de Hoge Raad in zijn hierboven aangehaald arrest een uitlegging aan het K.B. F. 137, vèr uitgaand boven de bewoordingen van het besluit zelf. Ons hoogste rechtscollege geeft daarbij zelf toe, dat het dus doende, in strijd komt met de considerans, de aanhef van het besluit, die immers luidt: „Overwegende, dat dringende behoefte bestaat aan enige maatregelen ter afwikkeling van het werk, tijdens de bezetting door ondergrondse acties ten behoeve van oorlogspleegkinderen verricht, in het bijzonder ten einde de ouders en kinderen tot elkander te brengen.”

De Hoge Raad overweegt dan namelijk onder meer: „dat de regeling, welke in de artikelen van het Besluit ten opzichte van oorlogspleegkinderen is getroffen, aan de daarbij in het leven geroepen commissie omvangrijker en langduriger bevoegdheden heeft toegekend, dan kennisgeving van den considerans van het Besluit zou doen vermoeden,” en verder: „dat zulks kennelijk is geschied, omdat in zodanige regeling grote waarborg werd gelegen geacht voor een juiste en, voor zo ver mogelijk, uniforme afweging van de strijdige belangen, die in het spel zijn bij de beslissing over de richting van de opvoeding dezer veelal verweesde kinderen van Joodse huize.”

Het is te betreuren, dat ons hoogste rechtscollege, ongetwijfeld onbekend met het conflict, dat zich binnen de Commissie voor Oorlogspleegkinderen afspeelt, een dergelijke extensieve interpretatie heeft gegeven aan het toch reeds zonder overleg met een der bij deze materie nauw betrokken partijen tot stand gebrachte Koninklijk Besluit. Dit toch heeft ten gevolge, dat grote macht is gelegd in handen van een orgaan, dat niet het vertrouwen geniet van de aan zijn — wij menen hierboven te hebben aangetoond: incompetente — competentie onderworpen personen.

Bijlagen

A F S C H R I F T.

8 Mei 1945.

Aan Hunne Excellenties de Ministers van
Binnenlandse Zaken,
Justitie,
Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen,
Sociale Zaken.

Excellenties,

Bij schrijven, gedateerd 14 Februari 1945 — van welk schrijven wij ons veroorloven een afschrift bij te shuten — hebben de „samenwerkende ondergrondse groepen ter bescherming van het tengevolge van de maatregelen van den bezetter in gevaar verkerende kind” Zijne Excellentie, den Minister van Justitie, een ontwerp-besluit ingezonden terzake van het benoemen van een bijzondere commissie, welke met de verzorging van en de voogdij over oorlogspleegkinderen zal worden belast.

De „Joodse Coördinatie Commissie voor het bevrijde Nederlandse gebied” kreeg van dit besluit door bemiddeling van de „Nederlandse Vereniging tot Bijstand aan Joodse Minderjarigen en aan andere onverzorgde oorlogspleegkinderen” kennis. Daar de oorlogspleegkinderen voor het overgrote gedeelte zullen blijken te zijn kinderen van Joodse ouders, die door de Duitse bezetting werden gedeporteerd of tengevolge van andere oorzaken niet aanwezig zijn, is de Joodse gemeenschap in Nederland ten nauwste bij de regeling dezer materie betrokken. Onze Commissie, die geacht mag worden de enige centrale organisatie te zijn van de Joden in Nederland, welke aan de vervolgingen door de bezettende macht hebben weten te ontkomen, meent op deze grond gerechtigd te zijn, aan Uwe Excellenties haar standpunt van deze kenbaar te maken.

Met de samenwerkende groepen der ondergrondse organisaties is onze Commissie van oordeel, dat de behartiging van de belangen der Joodse kinderen, die zonder verzorging van ouders en naaste bloedverwanten zijn komen te staan, een gewichtige en dringende aangelegenheid is, welke de steun van de Nederlandse overheid behoeft. De Joodse gemeenschap is uitermate erkentelijk voor de grote opoffering, die de ondergrondse organisaties zich hebben willen getroosten om Joodse kinderen aan de greep van de Gestapo te onttrekken, alsmede aan de niet-Joodse inrichtingen en pleeggezinnen, welke gedurende de tijd van de bezetting hen hebben willen opnemen en verzorgen. Het lijdt voor hen geen twijfel, dat deze onderbrenging en opnemng van den beginnen bestemd was, een tijdelijk karakter te dragen en uitsluitend geschiedde met het oog op levensbehoud.

Gedurende de bezetting moest uit de aard der zaak de Joodse afkomst dezer kinderen worden verheimelijkt, doch dit feit kan als zodanig natuurlijk niet worden ongedaan gemaakt. Bij de meest voortreffelijke verzorging, ook in materieel, sociaal en geestelijk opzicht, ontstond in het leven dezer kinderen een zekere onwaarachtigheid, die niet langer dan onvermijdelijk is, behoort voort te duren. De belangen dezer kinderen brengen dan ook,

naar het oordeel onzer Commissie, mee, dat hun Joodse afkomst weer ten spoedigste zal worden erkend en zij de voltooiing van hun opvoeding binnen de kring van Je ododse gemeenschap zullen kunnen vinden.

Onze Commissie ontveinst zich niet, dat in vele gevallen de pleegouders zich aan hun pleegkinderen zullen hebben gehecht, noch ook, dat zeer vaak niet met absolute zekerheid de wensden der betrokken ouders zelve kunnen worden vastgesteld. Niet minder zeker is echter, dat de kinderen, die gedurende de bezetting naar buiten toe, maar ook veelal voor zichzelf voor de noodzakelijkheid zijn geplaatst hun afkomst, hun vroeger milieu en hun geestelijke vorming tot dusverre te verzwijgen, meer dan ooit behoefte zullen hebben aan een vaste lijn in hun opvoeding en aan een vorming overeenkomstig hunne geaardheid en hunne tradities in sociaal en religieus opzicht.

Het lijdt daarom, naar het oordeel van onze Commissie, geen twijfel, dat zowel de macht over deze kinderen in juridisch opzicht, alsook de verzorging in materieel en geestelijk opzicht, dienen te worden toevertrouwd aan die kringen, die niet alleen in staat zullen zijn om hen tot goede staatsburgers op te voeden, maar ook hun opvoeding te leiden in overeenstemming met de geaardheid en de tradities van de kringen, waaruit deze kinderen afkomstig zijn.

Ook voor de zeer jeugdige kinderen geldt, dat binnen de kring der Joodse gemeenschap op de duur aan hun geaardheid het beste recht kan worden wedervaren.

Wij mogen hierbij in herinnering brengen, dat het steeds een Nederlandse traditie is geweest om Joodse kinderen, die om welke reden ook, niet door de ouders zelve verzorgd konden blijven (overlijden, ontzetting, of ontheffing uit de ouderlijke macht, achterlijkheid der kinderen enz.) toe te vertrouwen aan Joodse gezinnen of Joodse instellingen, waarbij de voogdij veelal placht te worden toevertrouwd aan een der diverse Joodse voogdijverenigingen.

Onze Commissie meent derhalve, dat de belangen en het geluk der kinderen, welke zeker als primair zullen moeten gelden, vereisen, dat Joodse instanties, omvattende alle schakeringen binnen de Joodse bevolkingsgroep, met de verzorging van de kinderen van Joodse afkomst zullen worden belast.

Zij acht zich gerechtigd, hierop te meer te mogen aandringen, nu de Joodse gemeenschap zo zwaar getroffen werd, zowel wat de omvang betreft, als in alle andere opzichten door de gruwelijke vervolgingen, waaraan zij door het Duitse bewind werd blootgesteld.

De Commissie meent tenslotte de aandacht van Uwe Excellenties er nog op te mogen vestigen, dat onder de Joodse oorlogspleegkinderen zich ook een zeker aantal bevinden, van niet-Nederlandse herkomst, voor wie zeer zeker binnen de Joodse gemeenschap een nog beter begrip en een nog zorgvuldiger verzorging verwacht mag worden.

De aangevoerde gronden leiden derhalve tot de conclusie, dat onze commissie Uwe Excellenties met klem zou willen verzoeken, te willen bevorderen, dat een zodanige regeling in het leven zal worden geroepen, dat de Joodse gemeenschap met de opvoeding en verzorging dezer kinderen binnen de Nederlandse samenleving zal worden belast.

Zij meent zich voor het oogenblik tot de ontwikkeling van dit algemene beginsel te moeten bepalen en zich van stellingname tegenover de door

de samenwerkende groepen der ondergrondse organisaties voorgestelde voorschriften te moeten onthouden.

Wel zal onze Commissie het op hoge prijs stellen, indien Uwe Excellenties de Joodse Coördinatie Commissie voor het bevrijde Nederlandse gebied als de centrale vertegenwoordigster van de Nederlands-Joodse gemeenschap in het overleg omtrent de regeling van de verzorging der Joodse oorlogspleegkinderen zult willen betrekken.

In de hoop, dat Uwe Excellenties de suggestie, die onze Commissie zich heeft veroorloofd onder Uw aandacht te brengen, in welwillende overweging zult nemen, verblijven wij,

met verschuldigde hoogachting,

JOODSE COÖRDINATIE COMMISSIE
voor het bevrijde Nederlandse gebied:

w.g. A. de Jong, voorz.
S. Eisenmann, wnd. secr.

AFSCHRIFT.

Amsterdam, 29 April 1946.

Aan Zijne Excellentie den Minister
van Justitie te 's Gravenhage.
Excellentie,

Naar aanleiding van Uw schrijven van 16 Maart 1946, 6e Afdeling No. 1110, gericht aan de Contact-Commissie der Joodse Coördinatie Commissies in Nederland, zijnde correspondentie-adres van de ondertekende organisaties, veroorloven wij ons, het volgende onder Uw geëerde aandacht te brengen:

Tot onze spijt moeten wij constateren, dat de Commissie voor Oorlogspleegkinderen zich nog steeds niet met die voortvarendheid van haar taak kwijt, welke de Joodse gemeenschap nodig acht. De commissie heeft in de afgelopen maanden slechts enige keren vergaderd en zij heeft tot heden slechts een gering aantal verzoeken tot den rechter gericht tot het benoemen van voogden of tijdelijke voogden.

Bovendien kan worden geconstateerd, dat ook in die gevallen, waarbij zonder discussie vaststaat, dat het oorlogspleegkind aan de naaste familie of een Joodse instantie zou moeten worden toegewezen, de afwikkeling van de zijde van het Bureau voor Oorlogspleegkinderen lang op zich laat wachten en soms nodeloos vertraagd wordt. Hoe langer het duurt, voordat over de nog in niet-Joodse pleeggezinnen aanwezige Joodse oorlogspleegkinderen wordt beslist, des te moeilijker zal deze beslissing zijn.

Naar onze mening dient de taak van de Commissie voor Oorlogspleegkinderen in die zin te worden opgevat, dat deze commissie niet anders is dan een commissie tot selectering. Zij dient na te gaan of de ouders der kinderen op 10 Mei 1940 al dan niet tot de Joodse gemeenschap

behoorden, of op andere wijze hun band met het Jodendom kenbaar hebben gemaakt.

Zodra deze vraag in positieve zin wordt beantwoord, dient het kind te worden overgedragen aan een Joodse voogd of een Joodse voogdijvereniging, in casu de stichting Le-Ezrath Ha-Jeled, en dient met spoed de voogd of deze stichting, overeenkomstig artikel 421 van het Burgerlijk Wetboek, met de voogdij over het oorlogspleegkind te worden belast.

Wij zien de taak der Commissie voor Oorlogspleegkinderen slechts als een voorlopige en lezen dit ook uit de overweging van het K.B. F 137 en uit de artikelen 3, 1e lid, 4, 1e lid, 6, 2e en 3e lid, 15, 1e lid.

Bij de eerste besprekingen, welke onzerzijds in Juli 1945 met den secretaris-generaal van Uw departement, Mr. Tenkink, gevoerd werden, werd ons verklaard, dat de formulering van het K.B. F 137 aan de commissie zelve voldoende vrijheid tot interpretatie en afbakening van haar taak liet.

Tevens werd ons in dit verband medegedeeld, dat bij een interpretatie, die de betrokkenen niet zou bevredigen, het mogelijk zou zijn, door aanvulling of toelichting het K.B. nader te preciseren.

Indien Uwe Excellentie er thans toe zou overgaan de boven geschetste opvattingen over de taak der Commissie, in een ministerieel schrijven, dienende ter toelichting van het K.B., ter kennis van genoemde Commissie te brengen, dan zouden vele grieven van de Joodse gemeenschap tegen de huidige gang van zaken worden weggenomen. Wij vertrouwen, dat Uwe Excellentie onze opvatting zal delen en dien overeenkomstige maatregelen zal nemen.

Tot onze spijt konden wij aan Uw verzoek tot het noemen van namen van personen uit onze kring, die voor een benoeming in de Commissie voor Oorlogspleegkinderen in aanmerking komen, nog niet voldoen, omdat het een punt van ernstige overweging in onze colleges heeft uitgemaakt, of het wel mogelijk is, aan het werk van de Commissie voor Oorlogspleegkinderen te blijven deelnemen. Wij zijn echter tot de conclusie gekomen, dat een uitbreiding van de commissie met Joodse leden, gepaard gaande met een juiste afbakening van de taak der commissie in de boven aangegeven zin, ons vertrouwen in haar werk zou kunnen herstellen. Daarom noemen wij U thans hierbij de namen van enkele te benoemen personen:

1. Dr. E. Stokvis, psychiater, docent aan de Universiteit te Leiden, Sarphatipark 113, Amsterdam.
2. E. Spier, notaris, Westeinde, Amsterdam.
3. Mevr. Mr. R. Friedman-v. d. Heide, advocaat en procureur en journaliste, Bloemstraat 44, Amsterdam.
4. Dr. L. Kukenheim, Leraar Frans en Klassieke talen, Wilhelminalaan 22, Alkmaar.

Met de aan Uwe Excellentie verschuldigde eerbied:

Voor de Vergadering van Opperrabbijnen J. Tal, Amsterdam.

Voor de Nederlandse Israelitische Hoofdsynagoge

Dr. B. Stokvis, Amsterdam.

Voor de Hoofdcmissie tot de zaken van het Portugees Israelitisch Kerkgenootschap in Nederland

D. Lopes Cardozo, Amsterdam.

Voor het Verbond van liberaal-religieuze
Joden met de onder zijn auspiciën opge-
richte Kerkgenootschappen

Dr. M. Goudeket, Amsterdam.

Voor de Nederlandse Zionistenbond

J. van Amerongen, Amsterdam.

Voor de Agoedas Jisroeil in Nederland

Mr. A. de Haas, Utrecht.

Voor de Contact Commissie der Joodse
Coördinatie Commissies in Nederland

Dr. S. Kleerekoper, Amsterdam.

A F S C H R I F T.

Amsterdam, 17 Juli 1946.
Botticellistraat 24.

Aan Zijne Excellentie den
Minister van Justitie.

Excellentie,

De ondergetekenden, Joodse leden van de Commissie voor Oorlogspleeg-
kinderen, hebben de eer het volgende onder de aandacht van Uwe
Excellentie te brengen.

Zij hebben in de afgelopen maanden ervaren, dat, ingevolge de samen-
stelling der Commissie en de zienswijze harer meerderheid, omtrent het lot
van Joodse oorlogspleegkinderen beslissingen worden genomen in andere
zin dan de ondergetekenden — het overgrote deel der Joodse leden —
in het welbegrepen belang dier kinderen geboden voorkomt, en tevens in
andere zin dan de grondbeginselen van het Nederlandse familierecht eisen.
Het is de ondergetekenden daarom niet mogelijk, verder in geweten de
verantwoordelijkheid te dragen voor besluiten der Commissie. Derhalve
veroorloven zij zich hierdoor bij Uwe Excellentie hun ontslag als leden
der Commissie in te dienen.

Zij zouden het op prijs stellen, indien Uwe Excellentie hun in een
audiëntie de gelegenheid zou verschaffen één en ander nader toe te lichten.

Met verschuldigde hoogachting,

Mr. I. van Creveld

Mr. R. Friedman-van der Heide

A. de Jong

Prof. Mr. I. Kisch

Dr. L. Kukenheim

I. van Raalte-Simons

Dr. Mr. D. Simons

Mr. E. Simons

Not. E. Splier

Dr. B. Stokvis, Amsterdam.

Opperrabbijn J. Tal.